

A JUGOSZLÁVIAI VÁLASZTÁSOK

DECEMBER 11-én megtartott általános képviselőválasztások, néhány kisebb helyi incidenstől eltekintve, országszerte rendszerben folytak le.

A feloszlatott Szkupstina 370 képviselője közül a parasztdemokrata koalíció határozatához híven mindvégig, tehát az egész cikluson át 51 nem vett részt a nemzetgyűlés munkájában, a többi 319 képviselő közül 12 pártunkívüli volt, 307 pedig nem kevesebb mint 9 különféle párthoz tartozott és e pártok képviselőházi klubjának volt a tagja. A Stojadinovic alapította Jugoszláv Radikális Egység-Párt képviselőházi klubjának 176 tagja, a Djordjevic Vojislav-féle, kormányt támogató földműves klubnak 10 és az ugyancsak kormányt támogató „szkupstinai többség.. klubjának 8 tagja volt, úgyhogy a Stojadinovic-kormány a Szkupstinában 194 főnyi biztos többséggel rendelkezett. Ezzel szemben Jevtic pártja, a Jugoszláv Nemzeti Párt, melynek az 1935. évi választások után 303 mandátuma volt, a folytonos el- és átpártolás következtében egy mindössze 56 tagból álló képviselőházi klubba zsugorodott össze.

A Szkupstina feloszlatása után nyomban teljes erővel megindult a szervezkedés és a választási harc, melyben a választási törvény okozta különös nehézségek miatt csak három országos jelöltlista küzdött a szavazópolgárok bizalmáért. Stojadinovic országos jelöltlistájával szemben, melyen a saját pártján kívül a tárcanélküli miniszterként a kormányba bevett Hodjera jugoszláv néppártja és a Djordjevié Vojislav vezette földművespárt is helyet kapott, még két ellenzéki lista is indult: Ljotic Dimitrijének, a fasiszta jellegű és antiszemita „Zbor“-párt elnökének és Macek Vlatkonak igen tarka összetételű országos jelöltlistája. Ez utóbbi voltaképpen egy ad hoc választási szövetkezés közös listája volt, mely alkalmi szövetkezésben programjuk feladása és a jövőre való minden elkötelezés nélkül a következő pártok vettek részt: Maöek pártja, vagyis a horvát parasztpárt és a vele koalícióban levő független demokratapárt, az Egyesült Ellenzék 3 pártja: az Aca Stanojevié vezette óradikális párt, Davidovic demokratapártja és Jovanovic Joca szerb földművespártja, továbbá a Jevtié és Zivkovié vezetése alatt álló Jugoszláv Nemzeti Párt (JNS), aztán Topalovic szocialista csoportja és végül a Kramer vezette Szlovén Egyesült Ellenzék, mely alapján nem más, mint a JNS szlovéniai tagozata. Ebben a kény-

szerhelyzet szülte különleges választási csoportosulásban a Jevtié—Zivkovic-párttal és ennek szlovéniai tagozatával, valamint a Topalovié-féle csoporttal való társulásnak kizárólag választástechnikai jelentősége volt minden további lekötöttség nélkül, míg ezzel szemben az Egyesült Ellenzék 3 pártját és a független demokratapártot a köztük és Maöek parasztpártja között létrejött megegyezés a szerződő feleket a választás utáni időre is szorosabb politikai együttműködésre kötelezi, vagyis arra, hogy az egyezmény szellemében és Macekékkel egyetértően a jövőben is követelniük kell a jelenlegi alkotmány felfüggesztését és az alkotmányozó nemzetgyűlés összehívását az állam új belső rendjének megállapítása céljából. A listájára felvett jugoszláv nemzeti párttal szemben, mely a hajthatatlan nagyszerb irányzatot képviseli és ennek jegyében a leghevesebben ellenezte a külön horvát nemzeti egyediség elismerését és a jogos horvát nemzeti követelések teljesítését is, Maöek azzal a kikötéssel élt, hogy a horvát többségű választási körzetekben és választókerületekben nem szabad jelölteket állítania.

A három országos jelöltlista közül a Ljotióénak már kezdettől fogva nem volt komolyabb esélye. A legjobb esetben is legfeljebb arra számíthatott, hogy elérvén a választási törvényben előírt minimális 50.000 szavazatot, legalább a listavezetőt, tehát magát Ljotióót mandátumhoz juttatja. Mivel azonban még ezt a minimális számot sem érte el, teljesen parlamenti képviselő nélkül maradt. A választási harc eszerint tehát csak a Stojadinovié és a Maöek vezetete két lista között folyt le és dőlt el az előbbi javára.

A választások eredményét a jugoszláv, sőt még a külföldi sajtó nagy része is a kormány fényes és döntő győzelmeként könyvelte el. Ennek az a magyarázata, hogy az eredmény értékelésénél bizonyos politikai szempontok mellett kizárólag a mandátumok számának megszólását vették figyelembe. A hivatalos beállítással szemben a valóság azonban egészen más képet mutat, mert a választások kimenetele, vagyis a tényleges helyzet egyáltalán nem felel meg annak az eredménynek, amelyre a kormány és párthívei Stojadinovié miniszterelnök negyedfélèves kormányzásának több szempontjából egészen kivételes bel- és külpolitikai sikerei, a rendelkezésre álló hivatalos apparátus kortesszolgálatára és az előzetes cenzúra kíméletlen alkalmazása, továbbá a választások gondos előkészítése, a társadalom egyes rétegeinek, valamint a különböző egyesületeknek és közületeknek juttatott tömeges és esetenként igen jelentős kedvezmények, végül pedig a nyíltzavazásos választási törvény nyújtotta óriási előnyök alapján bizvást számíthattak.

Ami a választási törvényt illeti, úgy tájékoztatásul mindenekelőtt meg kell jegyezni, hogy a képviselőválasztásokon csak olyan politikai pártok, pártkoalíciók vagy pártszövetkezők vehetnek részt, melyeknek országos jelöltlistáján az ország 342 közigazgatási járásának legalább a feléből, vagyis legkevesebb 171 járásból járásonként minimálisan 30—30 választónak mint ajánlónak az illetékes elsőfokú bíróság által hitelesített aláírása szerepel. Egy további feltétel, hogy ennek a legkevesebb 171 járásnak a 9 bántóság legalább kétharmadának, vagyis minimálisan 6 bántóság területén levő járásokból kell kikerülnie. Ezzel az eléggé körülményes és már az indulást is rendkívül megnehezítő rendelkezéssel a törvény-

hozók nyilvánvalóan azt akarták elérni, hogy megakadályozzák a választópolgárságnak kis pártokra szakadását s hogy ennek folytán a választási küzdelemben csak olyan pártok vehessenek részt, melyeknek a lakosság széles rétegeiben tényleg gyökerük van.

Kisebbségi vonatkozásban a törvénynek ez a rendelkezése pedig azt jelenti, hogy a nemzeti kisebbségek, melyeket az 1931. évi oktrojált alkotmánynak valamint az egyesületekről és a gyülekezésről szóló törvénynek az a rendelkezése, hogy törzsi, vallási vagy regionális alapon tilos politikai pártot vagy egyesületet alakítani, már amúgyis megfosztotta önálló és kisebbségi jellegű politikai pártok vagy egyesületek megszervezésének a lehetőségétől, a képviselőválasztásokon legfeljebb mint valamelyik szerb vagy horvát országos párt segédcsapatai vehetnek részt s mint ilyenek tapasztalat szerint megfelelő, vagyis számarányukat legalább némileg megközelítő parlamenti képviselőhez egyáltalán nem juthatnak.

Egy másik nem kevésbé fontos és a mindenkori kormányoknak rendkívül kedvező rendelkezés a választási törvényben statuált prémios rendszer. E szerint az az országos jelöltlista, amely a választásokon az egész országban a szavazatok többségét érte el, mindenképp az Összes mandátumok háromötödét kapja. A győztes országos lista jelöltjei közül elsősorban azok jutnak mandátumhoz, akik abszolút többséget kaptak, majd azok, akik sorrendben a legnagyobb viszonylagos többséget szereztek meg. A győztes országos listának valamelyik járási jelöltje ezen az alapon tehát mandátumhoz juthat akkor is, ha jóval kevesebb szavazatot kapott, mint egy másik országos lista jelöltje.

A mandátumok háromötöd részének felosztása után a választói főbizottság felosztja a fennmaradó kétötöd részét. Ebben a felosztásban szavazati számarányukhoz mérten résztvesznek mindazok az országos jelöltlisták, melyek a választáson legalább 50.000 szavazatot kaptak. Ha az ország 342 járását magábanfoglaló 35 választási körzet valamelyikében a győztes országos jelöltlista abszolút többséget kapott, akkor abban a választási körzetben ez a lista szintén résztvesz a kétötöd rész felosztásában, ellenkező esetben azonban nem. A kétötöd rész felosztásánál a kisebbségben maradt listák jelöltjei közül az egyes választási körzetekben elsősorban azok kapnak mandátumot, akik járásukban a leadott szavazatok abszolút többségét érték el, mégpedig a kapott szavazatok számaránya szerinti sorrendben. Az esetleg még így is fennmaradó mandátumokat az összes listák jelöltjei közt osztják fel az illető választási körzetben az egyes jelöltekre leadott szavazatok arányában.

A törvény fenti rendelkezései tehát már önmagukban is elegendők ahhoz, hogy a mindenkori kormány a képviselőválasztásokon megszerezze a mandátumok nagy többségét.

A mindenkori kormány számára nagy előnyt jelent azonban még bizonyos választási kerületeknek és körzeteknek a szavazók száma szempontjából rendkívül aránytalan beosztása is. Így pl. a Duna-bánság vojvodinai részének az 1931. évi népszámlálás szerint közel 1,400.000 lakosa — melynek nagyobbik fele még ma is magyar és német nemzetiségű — csak 26, vagyis ugyanannyi képviselőt választ, mint a bánság szerémségi és szerbiai részének kb. 900.000 lakosa, ami nyílt pluralitást és rendkívüli prémiumot jelent a szerbség, nyíltszavazásos rendszer mellett pedig a kormány javára. Még kirívóbbá válik ez a ravaszul kicirkalmazott választási geometria, ha szembeállítjuk pl. a közel 100.000 lakosú zentai (86% magyar) és a 60.000 lakosú bácstopolyai (80%) magyar óriási választókerületet pl. a szerb többségű titeli, zsabylai vagy akármelyik szerbiai járással mint választókerülettel, ahol a két magyar többségű nagy választókerület 25.000, illetve 15.000 szavazójával szemben már 8700, 7000 vagy még kevesebb választó választ egy-egy képviselőt.

A STOJADINOVIC-KORMÁNY azonban nem érte be a választási törvény nyújtotta rendkívüli előnyökkel, hanem a legmesszebbmenően igénybevette a rendelkezésére álló összes egyéb eszközöket is. A hivatalos apparátus: az immár több mint 250.000 állami és ugyancsak a kormányhatalomtól függő önkormányzati tisztviselő és közalkalmazott a kapott utasításoknak megfelelően jobb ügyhöz méltó buzgósággal végezte a választópolgárság kellő befolyásolására irányuló feladatát, végeredményben pedig részben ennek a társadalmi osztálynak kényszerszavazatai döntötték el a választási küzdelmet a kormány és pártja javára. A kéthónapos választási harc folyamán a gyülekezési jogot korlátlanul csak a kormánypártok gyakorolhatták s az ellenzék a sajtót, a közvélemény kifejezésének ezt a leghatékonyabb eszközét sem vehette igénybe, amennyiben a lapok csak a kormány híveinek gyűléseiről és az ott elhangzott beszédekről közölhettek részletes tudósításokat.

Hogy az előzetes sajtócenzúrát milyen mértékben alkalmazták, azt itt csak két felette jellemző példával kívánom illusztrálni. A horvát parasztpárt december 4-én Zágrábban tartott népgyűléséről még Macek lapja, a „Hrvatski Dnevnik“ is a feltűnően szedett címmel együtt csupán 15 sornyi egészen színtelen tudósítást közölhetett, pedig ez volt a horvát parasztpárt egyedüli igazi nagygyűlése az egész választási hadjárat alatt. A másik eset is jellemző. A még 1929-ben feloszlott Országos Magyar Párt volt vezetőségének tagjai november 20-án Nagybecskerekén értekezletet tartottak, melyen több mint 60 kiküldött vett részt. Az értekezleten a jugoszláviai magyar nemzeti kisebbség néhány vezetője beszámolt a kormányelnökkel és egyes miniszterekkel folytatott tárgyalásokról, melyeknek célja a választásokon való együttműködés és a magyarság részére legalább némileg megfelelő parlamenti képviselő biztosítása volt, de a tanácskozás lefolyásáról és a hozott határozatokról szóló tudósításnak sajtóközlését a cenzúra nem engedélyezte.

Külön rovatba tartoznak azok a különböző juttatások és kedvezmények, amelyekkel a kormány a választási küzdelem során egyes társadalmi rétegeknek, különböző szervezeteknek és egyesületeknek kedveskedett. Ezek közül szemelvényként itt csak egynehányat kívánunk felsorolni.

A képviselőház feloszlása után a kormány rendeletileg törölte a dobrovoljácok, optánsok, telepések és a helyi agrárérdekeltek összes községi és bányászati pótdadó- és illetékhátralékait, amelyekkel 1937 december 31-ig tartoztak. Ezek összege kerekén 78 millió dinár volt. További kedvezményként elrendelte a kormány, hogy ezek az agrárérdekeltek 1938 január 1-től 1945 december 31-ig, tehát nyolc éven át a rájuk kivetett községi, városi és bányászati pótdadóknak csak a felét kötelesek megfizetni, míg a másik felét az állam viseli. Ezeken az igen jelentékeny könnyítéseken kívül a kormány egyik rendeletével a Duna-bányászati északi részén, tehát a magyar határhoz közel eső területen letelepített 22.000 dobrovoljácnak rendkívül kedvező feltételek mellett 50 millió dinárnyi hosszúlejáratú kölcsönt nyújtott. Mindezek a lakosság többi rétegeinek rovására megadott könnyítések és kedvezmények

arra irányultak, hogy a földosztásban részesülő agrárérdekeltek néhány százezer főnyi tömegét a választásokon a kormány és pártja mellé állítsák. November hó második felében a kormány a személyi rokkantségélyt és a családi rokkantjárulékot akként szabályozta, hogy az új rendezés szerint az eddigi 18.000 hadirokkant helyett ezentúl 29.000 és a családi rokkantjárulékra eddigi 52.000 jogosult helyett a jövőben 105.000 személy fog az eddigi 141 millió dinárról 244 millió dinárra felemelt rokkantségélyben részesülni. Ugyancsak november hó folyamán a jugoszláv kormány pénzügyminisztere rendeletet adott ki, melynek alapján 50 millió dinár névértékű, 6%-kal kamatozó és 40 év alatt törlesztendő kötvényt bocsátanak ki a boszniai és hercegovinál bégek kártalanítására, kiknek földjét az agrárreform során kisajátították. A kamatfizetés visszamenőleg 1935 április 1-től kezdődik és évenként előre történik. Ez a kötvénykibocsátás és a kisajátítást szenvedő boszniai és hercegovinál földbirtokosok kártalanítása a törvény értelmében már évek óta esedékes volt, a „teljesítés“ azonban csak most lett időszerű, mikor a kormánynak a bégek politikai támogatására és szavazatára volt szüksége.

A választók támogatásának megnyerésére felhasznált módozatok közül rendkívül érdekesek azok is, amelyekkel a kormány a többi közt a dunabánsági magyar kisebbséggel szemben élt.

Így Fodor Gellért, a bácstopolyai járás magyar nemzetiségű kormánypárti képviselőjelöltjének közbenjárására Rajié Svetislav dunabánsági bán november második felében 100.000 dinár rendkívüli segélyt utalt ki a Bácsfeketehegy—Szeghegy községek és a vasútállomás közötti négy kilométeres báni út sűrűs rendbehozatalára. A temerin—jareki vízlecsapoló társulat részére a báni hivatal november második felében 10.000 dinár segélyt utalt ki Nikolié Branko, az újvidéki kormánypárti képviselőjelölt eredményes közbenjárására. A bajsai Gazdakörnek a minisztérium Fodor Gellért képviselőjelölt közbelépésére ugyancsak november második felében 50.000 dinárt utalt ki egy modern istálló felépítésére. Szabadka városának Rajié bán Jurié Marko képviselőjelölt közbenjárására 200.000 dinárt utalt ki a földművelés fejlesztésére, 100.000 dinárt pedig közegészségügyi célokra. A szabadkai választók befolyásolására a földművelésügyi minisztérium elintézte az agrárreform céljaira kisajátított városi földek megváltási összegének már évek óta húzódó kifizetését is és ezen a címen két és fél millió dinár készpénzt, kötvényekben pedig 13 millió dinár névértékű és 4%-kal kamatozó kötvényt utalt ki Szabadka városának. Jurié Marko képviselőjelölt és szabadkai városelnök ez utóbbi minőségében a legszegényebb munkaköteles egyének kötelezettségét három napról egyre, hat napról pedig két napra szállította le („Napló“ nov. 30). Jurié képviselőjelölt továbbá városelnöki minőségében a város pénztárából 25.000 dinárt utalt ki a szabadkai Magyar Olvasóköri részére s az ő közbenjárására a báni pénzügyi hivatal a jugoszláviai magyarságnak ezt a legnagyobb társadalmi egyesületét mentesítette az állami 33%-os állami jegyilleték fizetése alól, ami az egyesületnek évi 50—60.000 dinár megtakarítást jelent. Ugyancsak városelnöki minőségében elengedte a Magyar Olvasóköriek azt a 300 dinárnyi

összeget is, melyet eddig minden nem államnyelvű előadás után köteles volt a város pénztárába beszolgáltatni. Ezenkívül az Olvasókörnek juttatta azt a 40.000 dinár értékű hangversenyzongorát, melyet az uralomváltozáskor, tehát húsz év előtt felosztott szabadkai magyar dalárdától minden kártérítés nélkül elkoboztak és az ottani „Névén“ bunyevác dalárdának ajándékoztak. Juric városelnök végül elrendelte a mezőgazdasági termények fogyasztási illetékének 50%-kal való leszállítását, a szabadkai magyarságnak pedig az újjáalakítandó városi képviselőtestületben 15 mandátumot helyezett kilátásba.

A külkereskedelmi intézet az újvidéki mezőgazdasági egyesületnek 1 millió dinárt, a népjóléti miniszter az újvidéki munkáskamarának szegény munkásgyermek ellátására 100.000 dinárt, a báni hivatal pedig az újvidéki Adamovió-telep fejlesztésére alakult egyesületnek 35.000 dinárt utalt ki. A báni hivatal ezenkívül a választási hadjárat során az illető járási képviselőjelöltek közbenjárására még a következő összegeket adományozta: Bácsföldvár községnek 35.000, Csantavér községnek 25.000, a Bácsstopolyán felépítendő katolikus otthon céljára 100.000, az ottani sportegyesületnek 5000, a katolikus nőegyesület télisegély akciója javára 1000, a magyarkanizsai katolikus nőegyesületnek 3000, a bácsfeketehegyi német református templom építésére 10.000, az ottani református árvaház részére 1000, Darázs községnek utak javítására és kutak fúrására 12.000, továbbá Darázs és Hercegmárok községeknek együttesen 20.000 dinárt, Gombos községnek mélykút fúrásához nagyobb összeget adományozott, Bácskertes községtől pedig átvette a községi utat, melynek fenntartása eddig a községet terhelte. Stankovic földművelésügyi miniszter közbenjárására Péterréve község négy magyar egyesülete összesen 35.000, Egyházaskér torontálmegyei majdnem színmagyar kisközség pedig 65.000 dinár segílyt és tetejébe még postahivatalt is kapott.

Ezt az adakozási sorozatot kellő utánjárás mellett országos viszonylatban még temérdek más példával is meg lehetne toldani, mert egészen bizonyos, hogy a választók támogatásának biztosítása érdekében ugyanezt a „hatékony“ eljárást követték a jelöltek és az illetékes hatóságok a többi bánásban is, legfeljebb azzal a különbséggel, hogy ott az adományok összege és a kedvezmények mértéke bizonyára tetemesen meghaladta a magyar községeknek és egyesületeknek juttatott összegeket és előnyöket.

Az anyagiakon kívül egyes magyarlakta községek lakosai a választási konjunktúra jegyében néhány kirívóbb kulturális sérelem orvoslását is elérték. Így pl. Bácsföldváron, Bácsstopolyán, Magyarkanizsán, Bácsgyulafalván, Doroszlón, Gomboson és Bezdánban legalább némileg jóvátették a folyó tanév elején elkövetett névelemzési visszaéléseket és jogfosztásokat, amennyiben az idegen hangzású nevük alapján a szerb tannyelvű osztályokba kényszerített tanulók egy részét — Doroszlón pl. 31-et — szülőik kívánságára a magyar tannyelvű tagozat megfelelő osztályaiba tették át, megint csak az illető járási képviselőjelölt közbenjárására. Sőt megtörtént az a csoda is, hogy az eredtileg félig tót településű, de már évtizedek óta színmagyar Bácskertes és a kevert lakosú Szonta község magyarsága ugyancsak a képviselőjelölt közbe-

lépésére végre megkapta azt a magyar tannyelvű párhuzamos elemi iskolai tagozatot, melynek megnyitásáért a két község magyarsága két évtizeden át hiába fáradozott. Kineveztek továbbá néhány magyar tanítót is, és több évi halogatás után végre engedélyezték a bácskerteszi magyar közművelődési egyesület és az óbcesei „Szenteleky Társaság” működését is.

Mindez persze csak egy picinyke örömcsepp a húsz év óta felgyülemlett sérelmek örömkelyhében, de még mindig többet ér, mint az a sok beváltatlan ígélet, amellyel az illetékes miniszterek, sőt maga a kormányelnök is a múltban a magyarság vezetőinek kedveskedtek. Ha történetesen legalább havonként meg lehetne ismételtetni a képviselőválasztásokat, akkor jó néhány esztendő leforgása után talán Jugoszlávia nemzetiségi kisebbségei is elérhetnék sorsuk jobbrafordulását, temérdek sérelmeik orvoslását és azt az egyenjogúságot, melynek ígérgetése a kormánypart egyik választási jelszava volt!

ILYEN ELŐZMÉNYEK UTÁN december 11-én megtartották a szkupstinaei képviselőválasztásokat, melyeknek hivatalos végeredményét a választási főbizottság azonban csak január 10-én, tehát teljes egy havi átvizsgálás és szakadatlan tárgyalás után tette közzé, ami szintén döntő bizonyítéka a választási törvény és rend példátlan bonyolultságának s általában az egész választási eljárás tarthatatlanságának. A választási bizottság megállapítása szerint a választás eredménye bánások szerint a következő (a zárójelben levő számok az 1935 május 5-1 Jevtic-féle választás eredményeit jelzik):

	Stojadinović listája	Maček listája	Ljotić listája
Drávabánság	170.257 (125.105) 78.60%	45.226 (22.226) 20.88%	1.127 0.52%
Szavabánság.....	112.386 (174.504) 17.10%	542.761 (440.393) 82.57%	2.147 0.33%
Dunabánság	373.070 (348.179) 71.67%	129.944 (132.019) 24.96%	17.573 3.37%
Moravabánság	247.243 (255.075) 75.66%	78.718 (54.652) 24.09%	817 0.25%
Drinabánság	193.059 (215.186) 59.61%	138.320 (106.557) 41.27%	3.762 1.12%
Vrbasi bánság	108.068 (119.409) 50.69%	103.910 (97.563) 48.74%	1.205 0.57%
Tengermelléki bánság...	42.854 (68.380) 20.06%	168.349 (136.307) 78.80%	2.427 1.14%
Vardarbánság	228.095 (255.528) 75.14%	75.232 (44.092) 24.79%	130 0.04%
Zetai bánság	129.154 (154.701) 64.34%	70.541 (34.847) 35.14%	1.047 0.52%
Belgrádi városi kerület	39.597 (31.957) 76.71%	11.522 (9.933) 22.32%	499 0.97%
Összesen...	1,643.783 (1,748.024) 54.09%	1,364.524 (1,075.389) 44.90%	30.734 1.01%

Amint a fenti hivatalos összeállításból látható, Stojadinovic listája 104.241 szavazattal kapott kevesebbet mint Jevtic listája 1935-ben, s míg a Jevtic listájára leadott szavazatok száma 672.635 szavazattal haladta meg a Macek ellenzéki listájára esett szavazatok számát, addig most Stojadinovic listája csak 279.529 szavazattal ért el többet, mint

Macek ellenzéki listája, mely az 1935. évi eredményhez viszonyítva 289.135 szavazattal kapott többet. Az 1935. évi választásoknál a szavazásra jogosultak száma 3,914.945 volt, akik közül leszavazott 2,881.915 (73.61%), most pedig a választók névjegyzékébe felvettek száma 4,080.286 volt, akik közül 3,039.041 (74.48%) élt szavazati jogával, tehát 157.126-tal több mint 1935-ben, azonban a leadott szavazatoknak ez a többlete nem a Stojadinovic-lista, hanem az ellenzéki lista javára érvényesült.

A választási eredmény tehát azt mutatja, hogy Stojadinović minden kétségbevonhatatlan érdeme és nagy erőlködése ellenére is csak pyrrhusi győzelmet aratott. Ha történetesen akár a magyar vagy a német nemzeti kisebbség, akár pedig a szlovén néppárt vagy a Spaho vezette boszniai és hercegovinai muzulmán-párt szembe fordul a kormánnyal vagy a szavazástól tartózkodik, a kormány óhatatlanul vereséget szenvedett volna. A kormány a bukástól való megmenekülését nem a szerbség, hanem főleg a nemzeti kisebbségek szavazatának és emellett két őszintén támogató szövetségesének, KoroSec és Spaho pártjának köszönheti. Stojadinović bizonyára nem ilyen győzelemre gondolt, amikor a Ljubljában december 8-án tartott népgyűlésen jogos önérettel a következőket mondta: „Ha semmi mást nem tettünk volna mint azt, hogy a legutóbbi európai válság idején jól megfontolt külpolitikával megmentettük Szlovéniát és Horvátországot, de egész Jugoszláviát is, akkor már alaposan rászorgáltunk arra, hogy a küszöbön álló választásokon nem annyira a szokásos győzelmet — mely már biztosítva van —, mint inkább nagy, sőt óriás diadalt arassunk.“

Ennek a kormány negyedfélévi működése alatt kül- és belpolitikai, de főleg gazdasági téren elért igen jelentékeny eredményekhez és a kifejtett nagyarányú és felette költséges választási agitációhoz mérten eléggé gyenge választási eredménynek az alapján a kormánypárt a törvény rendelkezéseinek megfelelően és a választási főbizottság megállapítása szerint mindenekelőtt a háromötödrész címén 223, a fennmaradó kétötödrész felosztása során pedig további 83, összesen tehát 306 mandátumot, Maček országos jelöltlistája viszont annak ellenére, hogy két bánágban a szavazatok 78-80%, illetve 82-57%-át, az egész országban pedig az összes leadott szavazatok 44*90%-át érte el, csupán 67 mandátumhoz jutott. Arányos választási rendszer mellett a felosztásra került 373 mandátumból a kormánynak csak 202, a Macek-listának 168, Ljotić listájának pedig 3 mandátum járt volna.

A Macek országos jelöltlistáján megválasztott 67 képviselő közül 47 horvát parasztpárti, 9 Jovanovic-féle szerb földművespárti, 4 jugoszláv nemzeti párti, 4 Davidović-demokratapárti, 2 Stanojević-féle óradikális és 1 Pribičević-féle független demokratapárti jutott mandátumhoz. A mandátumoknak ez a megoszlása a régi nagy pártoknak — az egy Jovanovic-párt kivételével — szinte teljes felmorzsolódását jelenti, ami azonban jórészt a választási törvény ismert rendelkezéseiben és az agitációs lehetőségek nagymérvű korlátozásában leli magyarázatát.

Kisebbségi vonatkozásban meg kell állapítani, hogy a kormány, de az ellenzék is a jelöléseknél majdnem teljesen figyelmen kívül hagyta a nemzeti kisebbségek jogos igényeit. A több mint ½ milliónyi magyar és az ugyanilyen erős német kisebbségnek az összlakosság közel 1/14-ed részét kitevő számarányánál fogva a 373 képviselői mandátumból együttesen 26—27, külön-külön pedig 13, illetve 14 képviselői mandátum járt volna. Mivel azonban a jugoszláviai magyarságnak csak két városban és három járásban van abszolút, három járásban pedig viszonylagos többsége, a magyar kisebbségnek — eltekintve a többi járásokban leadott szavazatokért teljes joggal igényelhető kompenzációktól — az egyenjogúság és a méltányosság legelemibb követelményei szerint legalább 6 képviselői mandátum járna. Ezzel szemben

az történt, hogy a magyarság vezetőivel több ízben folytatott tárgyalások során Stojadinovic miniszterelnök mint listavezető a magyar kisebbségnek még azt az igazán szerény kívánságát sem volt hajlandó figyelembe venni, hogy a félmilliónyi magyarság minduntalan veszélyeztetett érdekeit és jogait a nemzetgyűlésen legalább három magyar nemzeti-szerű képviselő védelmezhesse. Mivel pedig a kormányelnök még ennek a túlszerény követelésnek a teljesítését is megtagadta, a magyar kisebbség vezetői passzivitásba vonultak, a miniszterelnök viszont egy olyan magyart vett fel listájára és választatott képviselővé, aki a legjobb akarat mellett sem képes nagy felelősséggel járó feladatának megfelelni.

Ugyanígy járt a német kisebbség is, mely a követelt 6 jelölt és ugyanannyi helyettes helyett kénytelen volt 2 jelölttel és ugyanannyi helyetessel megelégedni. A többi nemzeti kisebbség még ennyit sem tudott elérni. A helyzet kisebbségi szempontból tehát az, hogy az összlakosságnak több mint 18%-át kitevő 2,800.000 főnyi nemzeti kisebbségek mindössze csak 3 képviselői mandátumhoz jutottak, ami voltaképpen a parlamenti képviseletből való teljes kirekesztésüket jelenti. A kisebbségi képviselők között van 1 magyar, 1 német és 1 albán, míg a 800.000 főnyi macedo-bolgár, a 140.000 főnyi román és egyéb kisebbségeknek egyáltalán nincs szkupstinai képviselője. A gyakorlatban tehát így fest a napjainkban mind sűrűbben emlegetett jugoszláviai „egyenjóság!”

A VÁLASZTÁSOK UTÁN Stojadinovic december 21-én az alkotmányos szokáshoz híven benyújtotta a kormány lemondását, mire Pál régensherceg a régenstanács nevében újból őt bízta meg a kormány megalakításával. Ennek a kormányalakításnak politikai jelentősége főleg abban rejlik, hogy Korosec, az eddigi belügyminiszter, aki egyúttal a kormánypárt alelnöke és a szlovén nép többségének a vezére, kimaradt a kabinetből. Ő volt az, aki 1935-ben lehetővé tette a szlovéneknek és a mohamedánok Spaho vezetése alatt álló szárnyának átkanyarodását az ellenzéki oldalról a kormány táborába, amivel megvetette a szerb-szlovén-mohamedán kormánykoalíció alapját s ezzel elhárította a szerbség elszigetelődésének veszélyét. Horvát forrás szerint KoroSec kiválását a belgrádi politikai köröknek a választás kiábrándító kimenetele fölött érzett nagyfokú elégedetlensége okozta. Elismerik ugyan, hogy KoroSec, akit különben később a szenátus elnöki állásával kárpóoltak a tőle elvett miniszteri tárcáért, 170.000 szlovén szavazatot szállított a kormánynak s hogy Stojadinoviót menthetlenül megbukott volna, ha ezeket a szavazatokat történetesen az ellenzéki listára adják le, de azért elsősorban mégis őt teszik felelőssé a meglepően gyöngye választási eredményért. Vagy nem értett — mondják — a hatalmi eszközök kellő kezeléséhez, vagy nem akarta azokat igénybe venni a horvátok egyre fokozódó ellenállásának letörésére. Korosec mint lelke mélyén szintén föderalista a nyers erőszak alkalmazását mindig ellenezte és a horvátokkal való békés és méltányos megegyezésnek volt a híve és szószólója. Mint ilyen tehát mindenképpen alkalmatlan egy olyan politika képviseletére és végrehajtására, mely szükség esetén a legerélyesebb rendszabályok alkalmazásától

sem riad vissza. Stojadinovic ugyanis állítólag úgy tervezi a horvát kérdés megoldását, hogy az egyes bánóságokat széleskörű népi önkormányzattal ruhazza fel, mely — amint december 8-án a Ljublanában tartott választási népgyűlésen mondta — meggyőződése szerint „teljesen ki fogja elégíteni a szerbeket, horvátokat és szlovéneket és Jugoszlávia valamennyi részét“. Ha azonban a horvátok ezzel nem érnék be és folytatnák az állam föderaliztikus alapon való átalakítására irányuló küzdelmüket, akkor az erős kéz politikája jön, melyet a kormányban már az új belügyminiszter és eddigi belgrádi rendőrfőnök Aémovic Milan fog képviselni. Az új kormánynak egyébként majdnem tiszta szerb jellege van. Az összes fontosabb miniszteri tárcák szerb kézben vannak, a 15 szakminiszter között van 11 szerb, 2 horvát (a postaügyi és a testnevelésügyi miniszter), 1 szlovén (építésügyi miniszter) és 1 mohamedán (közlekedésügyi miniszter) s ezeken kívül tagja még a kormánynak 1 szlovén és 2 mohamedán mint tárcanélküli miniszterek.

A horvát nép és a horvát parasztpárt vezetősége felfogásának a választások befolyásáról és eredményéről Maéek a horvát néphez intézett karácsonyi üzenetében adott kifejezést, melyből tájékoztatásul az alábbi érdekesebb részleteket közöljük: „A jognak a jogtiprás és az igazságtalanság feletti győzelmébe vetett szilárd hittel a horvát nép immár 20 esztendeje küzd nemzetünk politikai szabadságáért. A december 11-iki választások ennek a küzdelemnek csak egy fejezetét jelentik. Ezeken a választásokon olyan győzelmet arattunk, mint még soha azelőtt. Ezt első-sorban az öntudatos és szervezett horvát parasztságnak, valamint a munkások és a polgárság önértetének köszönhetjük, akik mindannyian a horvát néphez a nemzeti szabadság kivívására irányuló akaratát fejezték ki. Különösen ki kell azonban emelnem a horvát értelmiség nemzeti önértetét és a horvát hivatalnokok öntudatosságát és áldozatkészségét, akik ezúttal, tekintet nélkül a rájuk zúduló fenyegetésekre és egyes idegen zsoldosok kívánságaira, odaálltak, ahová tartoznak: a saját néptük táborába. A döntő pillanatban a horvát hivatalnoki kar a nép mellé állt, mely viszont sohasem fogja cserbenhagyni az ő derék és megbízható hivatalnokait. A lezajlott választásoknak a horvát nemzeti állásponton túlmenően azonban igen nagy nemzetközi jelentősége is van. A politikai helyzet Európában, sőt az egész világon olyan, hogy a legrövidebb időn belül nagy változások fognak bekövetkezni. A mi 20 éves szívós szabadságharcunk és a december 11-iki népszavazásjellegű választások után mindenkinek tisztában kell lennie azzal, hogy egy ilyen önértetes és megszervezett nép törhetetlen szabadságakaratát nem lehet többé figyelmen kívül hagyni.“

Ezt a karácsonyi üzenetet némileg kiegészíti még Maceknek a „Hrvatski Dnevnik“ 1939 január i-i számában megjelent nyilatkozata, ahol többek közt ezt mondja: „A horvát nép mindent megtett, amit tőle vártunk és a jövőben is megteszi mindazt, ami szükséges ahhoz, hogy valóra váljanak a mi nagy nemzeti céljaink. A nagy választási siker után nem fogunk aludni, mert nagy nemzeti feladat vár ránk ... A nemzeti jogok sohasem évülnek el, még akkor sem, ha megvalósulásuk akár egy évszázadon át késik is. Sohasem voltam pesszimista, mint a hogy a mi sorainkban nincs helye semmiféle pesszimizmusnak. A pesszimista nem harcol, hanem ölhetett kézzel áll és nem mozog, mi azonban mozgunk, haladunk és dolgozunk ... A nemzet kezébe vette sorsa intézését és senki sem térítheti le arról az útról, amelyen elindult... A horvát nép minden körülmények közt meg fogja őrizni eddigi vívmányait, sőt azokhoz még újakat is fog hozzá szerezni.“

Ezzel kapcsolatban meg kell még említenünk, hogy a horvát parasztpárt vezetősége január 15-én Zágrábban tartott értekezletén elhatározta, hogy a megválasztott 47 horvát parasztpárti képviselő a

Szkupstina munkájában nem vesz részt s ezt a határozatát azzal indokolja, hogy a választásokat egy az országra rátukmált választási törvény alapján tartották meg s hogy az így létrejött eredmény egyáltalán nem felel meg a tényleges viszonyoknak. A határozat követeli a horvát nemzet önrendelkezési jogának elismerését s egyúttal kifejezi a horvát parasztpárt abbéli készségét, hogy egy szabadon választott parlamentben s egy olyan kormány vezetése alatt, mely a horvát népnek is felelősséggel tartozik, hajlandó a szerbséggel együttműködni.

Január 15-én a Macek listáján megválasztott szerbiai képviselők is értekezletet tartottak Belgrádban, melyen Macek előzetes hozzájárulásával a parlamenti munkában való részvétel mellett döntöttek. Ennek a határozatnak megfelelően 20 ellenzéki képviselő bemutatja megbízólevelét és bevonul a nemzetgyűlésbe, ahol azonban egész jelentéktelen számarányánál fogva fontosabb szerepet egyáltalán nem játszhat.

PROKOPY IMRE